

xili ziddiyyətlər, tarixi hadisələr və şəxslərin adları ilə bağlı süjetlər məhəbbət dastanlarının yaranmasına kömək edir (4, səh. 120). Üç ustadnamə ilə başlayan, duvaqqaşma ilə bitən məhəbbət dastanlarında bir-birini sevən iki gəncin həyatından bəhs edilir. Dastanın qəhrəmanları müxtəlif kəsməkeşlərlə rastlaşırlar, ya sevdiyinə qovuşur, ya da məğlub olur. "Abbas və Gülgəz", "Əsl və Kəram", "Tahir və Zöhrə", "Aşiq Qarib" kimi məhəbbət dastanlarımız dillər əzbəridir. Biz dastanlarda çərçayən edən hadisələri bir süjet xətti kimi görür, personajların təsvirini qavrayışımızda yardırdıq, hətta zamanı və məkanı, mizanları belə təsvürümüzə açıq-aydın cəmləndirərək bu dastanların xəyalı tamaşasının rejissorluğu oluruq. Məşhur qəhrəmanlıq dastanı olan "Koroğlu" aşiq şeirləriylə zəngin sənət əsərimizdir. Dastanın beşinci məclisindən göstərdiyimiz nümunədə Koroğlu söylədiyi gözəlləmə vasitəsilə Nigar xanımı vəsf edir. Bu misralar zərifiyyəti, estetikliyi ilə seçilir və Nigar xanımın obrazını bədii kəlmələrlə biza tanidir.

*Uca dağların başında
Nəmli-nəmli qar görünür.
Mənim bu dalı könlümə
Alağözlü yar görünür.*

*Sevgilim geyib valadan,
Rəngi seçilməz laladan,
Çibdir abi-züldan,
Gözləri xumar görünür.*

Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, gözəlləmələr aşiq yaradıcılığının lirik janrına aiddir. Bu şeirlərdə sevdiyi qadın aşiq tərəfindən füsunkar sözlərlə vəsf edilir. Aşıqların deyişmə mərasimi bu sənətin ən maraqlı və teatral məqamlarından biridir. İki aşığın qarşılıqlı şəkildə söz söyləyib saz ifa etməsi deyişmə adlanır. Bu qarşılaşma xüsusi mərasimlə təşkil olunur, aşıqlar sənətlərini yüksək səviyyədə icra etməyə çalışırlar. Mərasimdə iştirak edən aşıqlar bu qarşılaşmadan əvvəlcədən xəbərdar olurlar, deyişməyə psixoloji cəhətdən özlərini hazırlayırlar. Lakin ələ məclislər də olur ki, aşıqlar təsadüf

nəticəsində rastlaşırlar. Bu zaman onlar arasında baş verən qarşılaşma çox gərgin vəziyyətdə keçir. Çünki aşıqlar öncədən psixoloji hazırlıq görmürlər. Hadisələr hər iki aşiq deyişməsində eyni formada çərçayən edir. Qarşılaşmanın sonunda məğlub olan aşiq sazını təhvil verir. Aşıqlar arasında olan bu qarşılaşma biza məşhur meydan tamaşalarımızdan olan mexanixanı xatırladır. Ancaq aşıqlar arasında bu mərasim teatral elementlərlə daha çox zəngindir. Aşiq sənəti öz-özünü meşayən meydan tamaşasıdır.

Tamaşa elementlərinin özündə əks etdirən bu sənətin mövzularını daha da genişləndirmək üçün Milli Aşiq Teatrının yaradılması zəruridir. Bu teatrdə aşiq sənəti ilə teatrın sintezi sözün əsl mənasında həm estetik şüurun, həm də milli-mənəvi dəyərlərin təkamülünə mühüm rol oynayacaqdır. Sazın sözlə vəhdətindən doğan xüsusi həyəcanı hamın teatrın fərqli amplitudunda tamaşalar səhnələşdirməsi şərait yaradacaqdır. Poetik üslubda fəaliyyət göstərəcək bu teatrdə milli dastanlarımızın yeni quruluşlarda təqdim edilməsi, yeni səhnə yozumları xalqımızın teatr təfəkküründə olduqca mühüm rol oynayacaqdır. Lakin Milli Aşiq Teatrı dar çərçivədə məhdudlaşmamalıdır. epizodlarda musiqi, rəqs, nitq mədəniyyəti, aktyor oyunu bir-birini təmamlamalıdır. Təqdim edilən tamaşalar musiqili kompozisiyaya təsiri bağışlamalıdır. Mono oyunlarla kütləvi səhnələrin nümayişində xüsusi dinamika, səhnə hərəkəti özünü peşakar səviyyədə göstərməlidir. Bütün sadalanan amillərdən başqa, səhnə tərtibatına da xüsusi diqqətlə yanaşılmalıdır. Çünki səhnə tərtibatı nə qədər zövqlü və düzgün qurularsa, bir o qədər də seyrçidə estetik zövq imkanları genişləndirir. Yersiz, qəbarıq tərtibatlarla deyil, sadə və tamaşanın epizodların və xarakterlərin ruhuna uyğun səhnə tərtibatının verilən teatrın fəaliyyətini daha keyfiyyətli edəcəkdir. Gələcəkdə belə bəzi layihənin işlənilib-hazırlanması milli teatr ənənələrini yaşatmaq və mədəni sənətlərimizi tanımaq üçün vacibdir. Yekun olaraq qeyd etmək istərdik ki, aşiq yaradıcılığı mövzusu hər zaman aktualdır və onun müxtəlif aspektlərdə araşdırılması, mənimsənilməsi mühüm məqsəd kimi qarşıya qoyulmalıdır. Türk mədəni təfəkküründən doğan əhəmiyyətli bilgiləri qələmə alaraq insanlarla bölüşmək, onların estetik zövqlərinə yaxşı mənada təsir göstərmək sənətin əsas sahəsində çalışan hər bir tədqiqatçının mənəvi borcudur. ♦

Ədəbiyyat:

1. Allahmanlı M. Aşiq yaradıcılığının inkişaf mərhələləri. Bakı, Elm və təhsil—2011, 294 s.
2. Allahverdiyev M. Azərbaycan xalq teatrləri tarixi. Bakı, Maarif—1978, 232 s.
3. Əlizadə M. Teatr. Seyr və seyr. Bakı, Elm—1998, 352 s.
4. Əliyev R. Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı (müasir aktual problemlər). Bakı—2014, 350 s.
5. Kitabı-Dədə Qorqud. Əsl və sadələşdirilmiş matnlər. Bakı. Öndər—2004, 376 s.
6. Koroğlu (Paris nüsxəsi). Bakı. Şərq-Qərb—2005, 224 s.

Резюме

Автор статьи исследовал корни ашугского искусства, с помощью ссылок на различные источники, представил вниманию читателей традиции шаманизма.

Ключевые слова: ашуг, национальный театр, культура, эпос.

Summary

The roots of ashug art were researched by referencing to various sources. As the birth of this creative art dates back to ancient times, shaman and Dede Korkut traditions were written by author as well.

Key words: ashug, national theater, culture, epos.